

لیکونکی: الان موسلی (Alan Mosley).

منبع او دخپریډو نیټه: انټی وار «2025-11-05».

ژباړونکی: پوهندوی دوکتور سیدحسام «مل» .

ډیک چینی (1941-2025): د جنګي مجرم تیاره میراث

Dick Cheney (1941–2025): The Dark Legacy of a War Criminal

د امریکا پخوانی مرستیال ولسمشر ریچارد "ډیک" چینی د ۲۰۲۵ کال د نومبر په ۳ مه د ۸۴ کلونو په عمر مړ شو؛ د هغه کورنۍ وویل چې هغه د سینه بغل او د زړه او رګونو په ناروغۍ اخته و. د سپټمبر د یوولسمې له بریدونو وروسته د ملي امنیت د پالیسۍ د رهبرۍ لپاره خورا مشهور، هغه د "ترهګرۍ پر وړاندې د جګړې" تر شا غالب ځواک شو چې شکنجه، مخنیوي جګړه او ډله ییزه څارنه یې پیل کړه. د بختی نړیوال سازمان هغه د هغه پروګرام د اصلي معمارانو څخه یو په توګه بیان کړی چې شکنجه وه، پداسې حال کې چې د براون پوهنتون د جګړې لګښت پروژه د سپټمبر د یوولسمې وروسته جګړو ته له (900000) څخه ډیر مړینې او تریلیونونو ډالرو لګښتونه منسوبوي چې هغه یې ملاتړ وکړ. د چینی میراث د بې ساری ویکاری او د مدني آزادیو د له منځه وړلو څخه یو دی.

له احتیاط څخه تر احتیاط پورې

د (1991) کال د فارس خلیج جګړې پر مهال، د دفاع وزیر ډیک چینی او د ګډو ځواکونو مشر کولین پاول د صدام حسین د نسکورولو لپاره د غوښتنو سره مقاومت وکړ. چینی استدلال وکړ چې په بغداد برید به امریکا مجبوره کړي چې یوازې عراق ونیسي، خپله ځمکنۍ بشپړتیا له خطر سره مخ کړي، او د نه منلو وړ تلفاتو ته اړتیا ولري: "که

تاسو دومره لرې لار شئ نو دا يوه دلدل ده،" هغه په ۱۹۹۴ کال کې د PBS فرنټ لاین ته وويل، پوښتنه يې وکړه چې صدام خومره اضافي امریکايان وژلي دي. دا ټکي هغه هونښيار تيا منعکس کوي چې د ۲۰۰۱ کال د سپتمبر د ۱۱ مې له بریدونو وروسته ورکه شوه. په څو ورځو کې، مرستیال ولسمشر یو بنسټیز نوی نظریه وړاندې کړه. د NBC په میټ دی پریس کې هغه وويل چې امریکا باید په "تیاره اړخ" کار وکړي، په سیوري کې وخت تیر کړي، او دخپلو اهدافو د ترلاسه کولو لپاره "زموږ په اختیار کې هر ډول وسیله" وکاروي.

د چيني د اورېدې مودې وکیل، ډیویډ اډینګین، او د عدلیې وزارت وکیلانو جان یو او جی بایبی یادداشتونه مسوده کړل چې استدلال يې کاوه چې د جنيوا کنوانسیونونه د ترهگری پر وړاندې جگړه کې نیول شویو بندیانو باندې نه پلي کېږي. د بهرنیو چارو وزارت حقوقي سلاکار خبرداری ورکړ چې دا ادعا چې ولسمشر کولی شي د جنيوا کنوانسیونونه وځنډوي په قانوني توګه نیمګړتیا وه او د متحده ایالاتو د یوې پیرې څخه زیات پالیسي به بیرته راګرځوي. چيني په ټینګار سره واشنگټن ټایمز ته وويل چې هغه د سي آی ای د پټ توقیف او سپارلو پروګرام "لاسلیک کړی" او د ملي امنیت شورا په غونډو کې د اصلي ګډونوال په توګه، هغه د ادارې د تحقیقاتو پروګرام ته اجازه ورکړه، په شمول د واټر بورډینګ. په ۲۰۰۶ کې هغه واټر بورډینګ "بې فکره" وباله، او په ۲۰۰۹ کې يې د دې عمل په اړه پوهیدل ومنل "د یوې عمومي پالیسي په توګه چې موږ تصویب کړې وه".

شکنجه او د قانون ردول

د ولسمشر د مرستیال لخوا د واټر بورډینګ منلو له پامه غورځول چې دا تخنیک د اورېدې مودې راهیسي د متحده ایالاتو او نړیوال قانون له مخې د شکنجې په توګه چلند شوی. د بڅبنې نړیوال سازمان یادونه کوي چې جاپاني چارواکي د توکیو د جنګي جرمونو په محاکمو کې د متحده ایالاتو پیلوټانو ته د اوبو بورډینګ تابع کولو لپاره محکوم شوي وو، او د متحده ایالاتو محکمو شریفانو ته د دې تخنیک کارولو لپاره په بند سزا ورکړې ده. بڅبنې ټینګار کوي چې د شکنجې په توګه د هغې حیثیت "د نظر خبره نه ده." د سنا د وسله والو خدماتو کمیټې دې نتیجې ته ورسیده چې د توقیف شویو کسانو لپاره د سختو تحقیقاتو تخنیکونو تصویب دا پیغام لیرلی چې فزیکي فشار او تخریب د بندیانو سره د منلو وړ چلند دی. بڅبنې سازمان چيني "د هغه پالیسي یو له اصلي معمارانو څخه بولي چې شکنجه وه." د چيني د پروګرام قانوني دفاع له تحریفونو ډکه وه. هغه د عدلیې وزارت نظرونه غلط بیان کړل، په غلط ډول يې وړاندیز وکړ چې جاپاني واټر بورډران هیڅکله محاکمه نه شول، د بندیانو د بیا تکرار په اړه يې مبالغه وکړه، ټینګار يې وکړ چې بندیان د جنيوا کنوانسیونونو لاندې هیڅ حق نلري، او د صدام حسین او القاعدې ترمنځ د اړیکو نا ثابت شوي ادعاوې يې تکرار کړې.

بغداد ته لاره او د جګړې قضیه

هغه په «۱۹۹۴» کال کې د عراق د اشغال په وړاندې خبرداری ورکړ خو نهه کاله وروسته د جګړې لپاره د ادارې مخکښ غږ شو. د (۲۰۰۳) کال د مارچ په «16» مه

هغه اعلان وکړ چې صدام "اتومي وسلې بیا جوړې کړې" او امریکایان به د آزادي غوښتونکو په توګه هرکلی وکړي. دا ادعاوې غلطې ثابتې شوي. هغه ټينګار وکړ چې "بې له شکه" عراق د ډله یيزې وژنې وسلې لري او له القاعدې سره اړیکې لري، خو شواهد يې کم وو. متقاعد ډګروال لارنس ويلکرسن وروسته ادعا وکړه چې ادارې د يرغل توجیه کولو لپاره استخباراتو ته لاسوهنه کړې او وړاندیز يې وکړ چې د جينيو کنوانسيونونو له پامه غورځولو لپاره د چيني فشار ممکن جنګي جرم وي.

د چيني افراطيت يوازي عراق پورې محدود نه و. هغه د "يووالي اجرايوې" تيوري ملاتړ وکړ چې ادعا يې کوله چې ولسمشر يوازي د اجرايوې څانګې دننه مسلې پريکړې کوي. حقوقي عالم مارتين ليپرمن وليدل چې هغه په اردو او استخباراتي ادارو کې د اختلاف نظرونه له پامه غورځولي دي. چپ گيبنز، په جیکوبين کې ليکي، هغه د ډيموکراسۍ د بنمن په توګه بيانوي چې په اجندا کې جګړه، نامعلوم توقيف، بې تضمينه څارنه او شکنجه شامله وه.

انساني لګښت: جګړه، مرګ، او دايمي څارنه

د چيني د پاليسيو انساني زيان حيرانونکی دی. د براون پوهنتون د جګړې لګښت پروژه اټکل کوي چې د سپتمبر د ۱۱ مې وروسته په عراق، افغانستان، سوريه، يمن او پاکستان کې د مستقيم تاوتریخوالي له امله له (940000) څخه ډير خلک وژل شوي دي، چې په کې له (432000) څخه ډير ملکي وګړي شامل دي. غير مستقيم مړينې دا شميره مليونونو ته لوړوي. يوازي په عراق کې، شاوخوا «۲۹،۱۹۹» بمونه وغورځول شول، چې د ملکي وګړو درانه تلفات يې رامنځته کړل، او د «۲۰۰۶» کال سروې د (600000) څخه ډير ملکي وګړي يې اټکل کړل. اوسني چارو د چيني ريکارډ د سيريل وژونکي سيمويل ليټل سره پرتله کوي، او پايله يې دا ده چې "ليټل په کلکه يو شوقي و". لګښتونه د بهرنيو جګړو ډګرونو هاخوا غځول شوي. د ميسز انسټيټيوټ رايان مک ميکن ليکي چې په يوه ډير معقول نړۍ کې، د چيني په څير خلک به هير شي، شرميدلي او سپک شوي وي. د سپتمبر د ۱۱ مې وروسته جګړو د آزادي د لوړولو لپاره هېڅ ونه کړل، بيا هم په زرګونو امريکايي کورنيو د خپلو وينو سره پيسې ورکړې او مليونونه د مالياتو او انفلاسيون له لارې تاديه کولو ته دوام ورکوي. مک مکين کورني سر غروني لکه د پيټريټ قانون، بې تضمينه څارنه، د TSA لاسوهنه، او د FISA سر غروني ليست کوي، او هېڅ يو معمار مسؤل نه دی ګڼل شوی.

ډګروال ويلکرسن، د پاول پخوانی د کارمندانو مشر، ABC نيوز ته وويل چې چيني د بوش د لومړۍ دورې په جريان کې "د ټولو عملي موخو لپاره ولسمشر و" او د جنګي مجرم په توګه د محاکمې څخه ويره درلوده. واشنگټن پوسټ هغه ته "د شکنجې لپاره مرستيال ولسمشر" نوم ورکړ، او ويلکرسن وويل چې د جينوا کنوانسيونونو څخه د سر غروني لپاره د هغه فشار يو نړيوال جرم دی. چپ گيبنز ادعا کوي چې هغه "ملټونه په کنډوالو بدل کړل، د حقونو قانون يې مات کړ، او د څارنې، تښتونې، توقيف او شکنجې پروګرامونه يې پلي کړل".

د معافیت کلتور چې چيني يې د ودې سره مرسته وکړه له منځه نه دی تللی. سیاستوالو د هغه د ریکارډ سره سره د هغه تاييدونه منل دوام ورکړ، پداسې حال کې چې هغه ټينگار وکړ چې د CIA د تفتيش تخنيکونه د نړيوالو تړونونو سرغړونه نه کوي او د هغه متحدین لاهم د پراخو ولسمشريزو جنګي واکونو لپاره استدلال کوي.

د الجزيرې په ورځپاڼه کې د قانون د پروفیسور ضیا د موتالا لخوا د نظر یوه مقاله استدلال کوي چې چيني د یوويشتمې پېړۍ د لومړیو ځینو خورا ویجاړونکو بهرنیو او کورنیو پالیسیو معمار دی. موتالا استدلال کوي چې د چيني پالیسیو "د مرګ او بې ثباتۍ لاره" پرېښوده او دا چې د عراق جګړې او پراخ "ترهګري پر وړاندې جګړې" له امله رامینځته شوې تباهي دوام لري، چې "د ترمپ له هر هغه څه څخه ډیر کړ او بې ثباتي رامینځته کوي چې" هغه یادونه کوي چې د عراقي ملګري وګړو د مړینې اټکلونه له سلګونو زرو څخه تر یو ملیون څخه ډیر دي او دا چې جګړې ټوله سیمه بې ثباته کړه، د داعش په څیر افراطي ډلو او د تاوتریخوالي او بې ځایه کیدو دوامداره دورې لپاره لاره هواره کړه. جګړې د متحده ایالاتو له اقتصاد څخه تر یلیونونه ډالر واخیستل او په زرګونو امریکایي سرتیري یې ووژل او ډیر نور یې د ژوند سره فزیکي او رواني ټپونه پرېښودل.

د دې جګړو اقتصادي بار هم حیرانونکی دی. د امریکا له خوا پر افغانستان د برید نږدې شل کاله وروسته، د ترهګري پر وړاندې نړيواله جګړه شاوخوا ۸ ټریلیون ډالر لګښت درلود. په دې شمېره کې نه یوازې د دفاع وزارت لګښتونه، بلکې د بهرنیو چارو وزارت لګښتونه، د پخوانیو سرتیرو پاملرنه، د کورني امنیت وزارت فنډونه، او د جګړې پورونو باندې د سود تادیات شامل دي. د براون د جګړې د لګښت پروژې شریکي ریپبليک کاترین لوتز وویل چې پنټاګون اوس د فدرالي اختیاري لګښتونو ډیرې برخه جذبوي، مګر ډیرې خلک د دې تمویل کچه نه پوهیږي. هغې خبرداری ورکړ چې دا لګښتونه به د لسيزو لپاره دوام وکړي ځکه چې هیواد د پخوانیو سرتیرو پاملرنې او د جګړو له امله رامینځته شوي چاپیریالي زیان لپاره پیسې ورکوي.

چيني د پیټریټ قانون د "ترهګري پر وړاندې جګړې" د یوې مهمې ستنې په توګه ملاتړ وکړ او د هغې د احکامو د نوي کولو لپاره یې په جارحانه توګه کمپاین وکړ. د ۲۰۰۶ کال په جنوري کې هغه او ولسمشر بوش د کورني څارني منتقدینو او د قانون مخالفینو باندې "دوه ګونې برید" پیل کړ؛ چيني د هیريټیج فاونډیشن ته وویل چې امریکایان د پیټریټ قانون پرته "یوه ورځ" نشي زغملی. د مدني آزادیو ډلې استدلال کوي چې د پیټریټ قانون په ډراماتیک ډول د اساسي قانون د آزادیو په لګښت د حکومت د څارني واکونه پراخ کړل. د قانون له مخې، پلټونکي کولی شي آنلاین اړیکې په خورا تیت قانوني معیار وڅاري، او د پټو محکمو حکمونه کولی شي شرکتونه دې ته اړ باسي چې د هغه څه لیستونه وسپاري چې خلک یې لولي یا کوم ویب پاڼې ګوري. د امریکا د مدني آزادیو اتحادیه یادونه کوي چې قانون په پټه پلې کيږي، قضایي بیاکننه کمزوري کوي، او اجنټانو ته اجازه ورکوي چې د سوداګرۍ او مخابراتو ریکارډونه پرته له کوم احتمالي

دلیل څخه ضبط کړي. تر 2004 پورې ACLU د دې احکامو ننگونې لپاره دعوی کړې وه او د ادارې ادعا یې وغندله چې هیڅ ډول سرغړونې نه وي د "سور هیرینګ" په توګه. د پیټریوت قانون عادي امریکایان د پراخ جال په موضوع بدل کړل، د بیان آزادی یې یخ کړه او اجرا یوې څانګې ته یې د تیرو بحرانونو یادونه وکړه.

د تورونو ارزونه

له همدې امله د ډیک چینی په وړاندې قضیه د ګوندي تعصب پر بنسټ نه ده بلکې د هغه د خپلو خبرو او کړنو په ریکارډ پورې اړه لري. هغه د عراق د اشغال په اړه خپل خبرداری بیرته واخیست او د غلطو ادعاوو پر بنسټ یې جګړه ترویج کړه؛ د "تور اړخ" په اړه یې د عملیاتو ملاتړ وکړ؛ د پټو زندانونو او واټر بورډینګ واک ورکړ سره له دې چې دا عمل د شکنجې په توګه پیژندل شوی؛ د جینوا محافظت کمزوری کولو لپاره د قانوني یادداشتونو ملاتړ وکړ؛ او د ډله ییزې وژنې د وسلو او القاعدې سره د اړیکو په اړه یې خلک ګمراه کړل. هغه د یو واحد اجرا یوې تیوري ملاتړ وکړ چې د اساسي قانون کنټرول یې له پامه غورځولی و. هغه جنګونه چې هغه یې ملاتړ کاوه په سلګونو زره ووژل او په ملیونونو کډوال یې رامینځته کړل، پداسې حال کې چې په کور کې یې د څارنې او مدني آزادیو محدودیتونه رامینځته کړل. هغه د امریکا د نوي محافظه کار دود کې د عصري جنګي مجرم د پوستر ماشوم دی.

دا به اسانه وي چې ادعا وکړو چې چینی یوازې د سپټمبر د یوولسمې وروسته د امریکا د ناوړینونو مسؤلیت په غاړه لري. ولسمشرانو جورج ډبلیو بوش او بارک اوباما په جګړو او څارنې لاسلیک وکړ، کانګرس فنډونه تخصیص کړل، او محکمو ډیری وختونه موافقه وکړه. بیا هم د متحده ایالاتو په بهرني سیاست کې د چینی نښې بې له شکه دي. د بیوروکراتیک داخلي جګړو او د مخالفت د حاشیه کولو وړتیا له لارې، هغه شکنجه، مخنیوي جګړه، او اجرا یوې برتري د دولتي وسایلو په توګه بنسټیز کړه. د هغه مړینه په دې اړه فکر کوي چې ایا ملت به د هغو چارواکو درناوی ته دوام ورکړي چې میراث یې بمبار شوي ښارونه، وژل شوي ملکي وګړي، ویجاړ شوي اساسي قانونونه، او د "ترهګری پر وړاندې جګړه" ده چې نړۍ یې لږ آزاده او خوندي نه پرېښوده.

څوکرښی ددی مقالې دلیکوال په اړین:

الن موسلي یو تاریخ پوه، جاز موسیقار، د لسم تعدیل مرکز لپاره د پالیسی څیړونکی، او د "دا ډیر ناوخته دی" کوربه دی، "په امریکا کې د #1 ناوخته شپې خپرونه (د کمونیست لخوا کوربه توب نه کیږي)!" نوي قسطونه هره چهارشنبه شپه په ET9 کې په ټولو لویو پلیټ فارمونو کې پیل کیږي؛ یوازې "الان موسلي ټلویزیون" یا "دا ډیر ناوخته دی د الن موسلي سره" لټون وکړئ.

په درناوی «05-11-2025» -----

.....